

הערכת החניכים

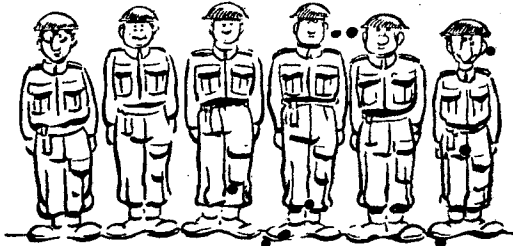
מתוך התיאור והניתוח שלעיל מסתכמות שתי בעיות היסוד של הערכת חניכים:

- א. מהי הדרך הטובה ביותר כדי להגיע להערכה נא־מנה ואובייקטיבית?
- ב. מהי הדרך המתאימה ביותר לרישום מסקנות ההערכה כה כן, שמפקד המקבל ליחידתו בוגר־קורס יבין לכונתו של המעריך ויוכל לנצל את המלצותיו?

בעיה ראשונה

נבחר לעצמנו תחילה מה הם הגורמים המגבילים אותנו בפתרון בעיה זו.

1. החניך הנבחן. על אף האחידות החיצונית הנוצרת על־ידי המסגרת הצבאית, "לבושת המדים", בכל

זאת כל חניך וחניך שדנו בבחינת אינדיבידואם בעל נתיב גים התחלתיים שונים, המשפיעים על כל מעשיו ותגובותיו. חוסר אחידות זה עלול להביא לידי כך, שתוצאות המבחן נים לא תמיד מושפעות מן הידיעה וההבנה בלבד, אלא יש

2. המדריך הבוחן. בתנאי צה"ל לא תהיה לרוב אפשרות להפריד בין המדריך לבוחן, ולהעמיד לצורך המבחן מומחים בעלי הכשרה מיוחדת. על כן מושפעת ההערכה מגורמים אשר יש בהם כדי לסלפה, שהנם תלויים במעריך, כגון: התרשמותו של זה מחוץ לזמן המבחן, נטייתו האישית וכד'.

הקשב לשיחה הדמיונית שלהלן, אשר התנהלה בין מדריך־כיתתי דמיוני לבין מדריך־מחלקתי דמיוני, בקורס מכיים דמיוני אי־שם בארץ.

— „ובכן יצחק, מה דעתך על החניך אלימלך?”
 — „אומר לך את האמת, הוא לא ביצע תרגילים רבים, אבל את כל התפקידים התורניים הוא ביצע די בסדר. הוא משתל קצת להתבלט כאשר מפקדים גבוהים יותר מבקרים בשיעורים. נראה לי שהוא עולה במקצת על החניך שאול, אך נופל במקצת מן החניך שמעון.”

— „אם כן, מה הם הציונים שאתה ממליץ עליהם?”

— „בידיעת החומר אני ממליץ לתת לו ציון ביניים בין שני אלה שהזכרתי מקודם — שאול ושמעון.”

— „טוב מאוד! לשמעון יש בידיעת החומר ציון ב' ולשאול ציון ג', לפיכך ניתן לאלימלך ב' מינוס.”
 — „לא; בשום אופן! צריך לתת לו ג' פלוס.”

מה דעתך אתה, הקורא? המפקד שיקבל את החניך אלימלך אחר הקורס, האם ידע בדיוק למה התכוון מדריךו? ועוד: האם הערכה מעיקרו משקפת נאמנה את מעלותיו ומגבלותיו של החניך הנדון?

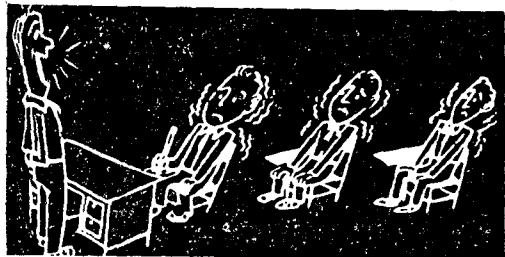
אף שאין הדוגמה המובאת לעיל לקוחה מן המציאות, היא מציאותית ביותר. „שיטות” הערכה מעין זו המתוארת קיימות ברבים מבתי־הספר הצבאיים, ותוצאותיהן של שתי טות אלה הן:

א. יחס של זלזול לציון בית־הספר מצד המפקדים המקבלים את בוגרי בתי־הספר;

ב. ערעורים רבים ומוצדקים מצד החניכים על הציר נים שניתנו להם.

בעיות ההערכה אינן מנת־חלקם של בתי־הספר בלבד, גם ביחידה עוקב המפקד אחר מעשי פקודיו וכשרונותיהם, ובהתאם למעקבו הוא קובע את מסקנותיו ותגובותיו, אולם, חריפותה של הבעיה בולטת במיוחד בבתי־הספר, הואיל ובהם נדרש המדריך להגדיר בכתב את התרשמותו ממעשיו ומיכולתו של חניכו, יתר־על־כן, לא ניתנת לו אפשרות להסביר את רשמיו במפורט, אלא חייב הוא לדחוס את הערכתו, המתבססת על מגע הדוק במשך תקופה ממושכת, לנוסחה מצומצמת של ספרות או אותיות יבשות.

ביותר את ההערכה האוביקטיבית ומקשים עליה. הרגשתו של החניך שעה שהוא נבחן שונה מהרגשתו של אותו הנידן עצמו בנסיבות אחרות. הידיעה כי מתנהל מעקב עלולה לגרום להתנהגות בלתי טבעית, אשר תהיה תוצאה של רצון להתבלט או של פחד. הציפייה למבחן בכתב עלולה לגרום למתח ולעצבנות המסלפים את התוצאות.

• והוא הדין לגבי מבחני ביצוע. יש והחניך, אשר הצטיין בביצוע תוך-כרי שלבי הלימוד המומדמים, נכשל כליל בשעת המבחן, בגלל המתח הנגרם לא על-ידי תוכן המבחן (אשר למעשה הוא שולט בו יפה) אלא על-ידי המסגרת הכוחנית.

5. דרך המבחן. דרך המבחן חייבת לתת את הפתרון לבעיות שלובנו עד כאן, אולם קיימות מספר בעיות הנובעות מעצם דרכי המבחן האפשריות. כפי שהוזכר לעיל בניתוח נושאי המבחן (החומר), קיימים שלושה סוגים של נושאי מבחן עיקריים:

- א. נושאים הנבדקים על-ידי מעקב.
 - ב. נושאים הנבדקים על-ידי בחינת ידיעות תאורטיות.
 - ג. נושאים הנבדקים על-ידי ביצוע.
- דרכי המבחן בנושאים אלה מעוררות את הבעיות הבאות:

בנושא א'

מהי הדרך שבה תקטן השפעתו של הגורם הסוביקטיבי, הקיים תמיד שעה שההערכה מתבצעת על-ידי מגע ישיר בין המדריך לחניך?

בנושא ב'

מהי הדרך שבה תבדק בזמן הקצר ביותר אותה כמות רבה של חומר החייב להבדק?

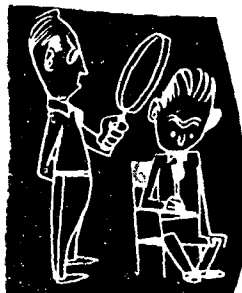
בנושא ג'

מהי הדרך שבה יבדק מספר רב של הניכים בדרך מבחן הדורשת טיפול אינדיבידואלי?

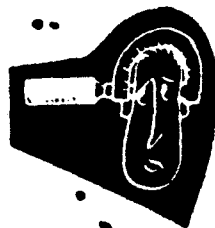
בעיה שנייה.

אחר שהוהברו הבעיות הקשורות בעצם ביצוע ההערכה, נפרט להלן את בעיות הרישום של מסקנות הערכה זו.

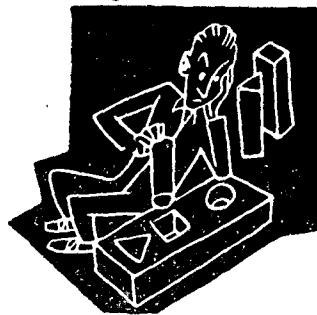
3. החומר. גיוונו הרב של החומר המודרך בצבא מאלץ את הבוחן לנקוט שיטות הערכה שונות. על אף השאיפה לאוביקטיביות רבה ככל-האפשר, מצויים בתוך החומר הנלמד בצבא נושאים, אשר אין כל אפשרות לבחון אותם בשיטה המנדאת הערכה אוביקטיבית. בנושאים

אלה (כגון: מנהיגות, תפיסה טקטית) תהיה ההערכה מבוססת על מעקב והסתכלות של המדריך. סוג של נושאים אים הוא מן הקשים ביותר להערכה. סוג שני של נושאים שקל יותר להעריך, הם הנושאים הדורשים ידיעות תאורטיות. ידיעות אלה ניתנות בדרך-

כלל לבחינה מדויקת. הקושי היחיד לגבי סוג נושאים זה הוא בהרכבת מבחנים, אשר ישקפו נכונה את רמת ידיעת תי של החניך, ואשר יבחנו נאמנה את הנושא הנבדק. סוג שלישי, אף הוא קליחסיית לבחינה, מהוים הנושאים

הדורשים ידיעה מעשית (ביצוע). סוג זה אף הוא דורש הכנה מדוקדקת ביותר של מבחנים, כדי שאמנם יבחנו הנושאים הנכונים ותוסקנה המסקנות הנכונות.

4. המסגרת והבחינה. גורם זה הוא מן המגבילים

ניתוח האפשרויות הנ"ל יעורר בעיות מיוחדות לגבי כל אחת מן הדרכים.

א. רישום מילולי מפורט של התרשמות המדריך במשך הקורס. עיקר הקושי בדרך זו של רישום צפון בחוסר האחידות שבמושגים ובסגנון הכתיבה של המדריך הרושם ושל המפקד הקורא. הערכה חיובית עלולה להפוך לשלילית בעיניו של הקורא בגלל שימוש במילים שתכנן אינו אחיד ומוגדר, או בגלל רקע תודעתי מסוים ומסלף את התרשמותו של הקורא.

ב. רישום הציונים של כל המקצועות שנלמדו בקורס. דרך זו טובה לגבי אותם מקצועות שבהם נתנים הישגי החניך להימדד באופן אובייקטיבי; אך כל נסיון לרשום על-ידי ציון (אות או ספרה) בלבד גם את הנושאים הנבדקים בדרך המעקב, ייתקל בקשיים מרובים ולא יהיה שלם. אם נפרט את הנושאים הנבדקים על-ידי מעקב (כגון מנהיגות) לנושאי-משנה מפורטים ביו"ת (כגון יוזמה, אומץ, יציבות וכו') בנושא המנהיגות) גם אז לא נקבל מן הציונים היבשים בכל אחד ואחד מנושאי המשנה, תמונה גוררה על החניך המוערך.

ג. קביעת ציונים כלליים בנושאים עיקריים. הקושי לגבי דרך זו של רישום הוא במצוי את המפתח הנכון להבאת ציונים רבים לידי מכנה משותף, כדי להגיע לבסוף לציון כללי. יש לקבוע משקל-יחסי לכל אחד מן המקצועות, ושיטת חישוב שתבטיח את הממוצע האמיתי. מגבלה נוספת לגבי שיטה זו היא היעדר פירוט הציונים, הדרוש לשם שבוצע התכליתי של בוגרי קורסים מסויימים.

ד. לא פורטו כאן כל הבעיות הקשורות בהערכת הניכים, אלא נדונו אותן בעיות בלבד המסתכמות מתוך ניתוח ראשוני של הנושא, והדורשות פתרון בשלבי תכנון ההערכה. במסגרת רשימה מצומצמת זו לא יתכן לתת פתרונות מפורטים וכוללים לכלי-בעיות ההערכה. אלה ימצאו ביטויין בחוברת הדרכה אשר עומדת להוסיף בקרוב. להלן יינתנו בראשי-פרקים תשובות לבעיות שהועלו ברשימה זו, פרט לאותן בעיות הנוגעות בטכניקה יעילה של עריכת מבחנים אשר לא ניתן להבחין בקיצור והן מפורטות בחוברת המוזכרת לעיל.

א. הגורמים האישיים של הנבחן. הערכה נאמנה של החניך תתקבל אך ורק על-ידי שילובן של שיטת המעקב ושיטת הבוחן האובייקטיבי: רישום תוצאות המעקב חייב לתת את ההנמקה לתוצאות מבחנים שהשתבשו בגלל גורמים אישיים.

ב. התגברות על הגורמים האישיים שבבוחן. את המבחנים שבכתב — וכן את חלקם הגדול של מבחני הביצוע — ניתן להכין כך, שבדיקת

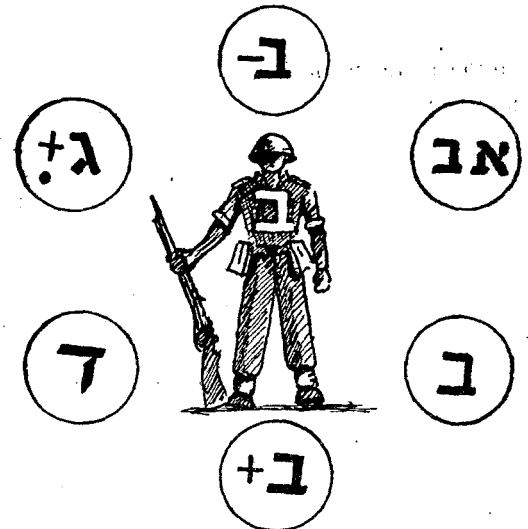
הצורך החיוני ברישום יעיל בולט בעיקר לגבי בוגרי קורסים, שכן תוצאת ההערכה של בוגר הקורס נופלת לידי של אדם אשר אין בידו ידיעות מדוייקות על הקורס, על רמת החניכים ועל שיטות ההדרכה, ועליכן נאלץ הוא להתרשם מן הבוגר ולשבצו לתפקיד. על-פי הציון שנכתב בתצהיה בלבד.

רישום מסקנות ההערכה עשוי להתבצע בדרכים הבאות:
א. רישום מילולי ומפורט של התרשמות המדריך מן החניך במשך הקורס.

ב. קביעת ציונים לגבי כל המקצועות שנלמדו בקורס, ורישום כל הציונים הנ"ל בתעודה.

ג. הבאת הציונים השונים לידי מכנה משותף בציון כללי אחד, או במספר, ציונים כלליים בשטחים עיקריים.

ההישגים תבוצע על-פי מפתח שימנע מראש השפעת הגורם האישי שבבוחן. במבחנים בכתב הנערכים לפי שיטת "שאלות המבחר" ו"נכון או לא נכון" מצטמצמת עבודת הבוחן בהכנת המבחן, ואילו בדיקת ההישגים במקרה זה היא פעולה משרדית שאינה דורשת כל מומחיות בחומר המבחן.

- במבחני ביצוע מסובכים יותר (לדוגמה — פעולת ניהוג בשדה), ובנושאים הנבדקים על ידי מעקב, ניתן להפחית את השפעת הגורם האישי שבבוחן על-ידי החלפת המדריך כים וחישוב הממוצע המתקבל מדעותיהם לגבי החניך.
- ג. הפחתת המתה והעצבות בשעת המבחן. מתוך המוסבר בסעיף א' לעיל מתברר, שהמבחן עצמו מספק אך חלק מאותם נתונים המצטרפים לציונו של החניך. אם עובדה זו תהיה ידועה לחניכים ויוחדר בהם הבטחון שהצלחתם בתרגול תלקח בחשבון, לא פחות מהצלחתם במבחן, כי אז תאבדנה שעות המבחן הרבה מן המעצבן והמפחיד שבהן, ותתנה תמונה אמיתית יותר על יכולתו של הנבחן.
- ד. רישום תוצאות המבחן. יש צורך בשיטת לוב השיטות הקיימות בשטח זה, כדי לאפשר שיבוץ נכון

של החניך והתרשמות נאמנה מכל אשר למד — וזאת, מבלי שייאלץ המפקד המקבל את בוגר-הקורס לקרוא ספרים גדושים שנכתבו על אותו חניך על-ידי מדריכו. הדרך הנראית כנכונה ביותר לאור ניתוח זה, היא:

א. רישום הישגי החניך בכל המקצועות שנלמדו בקורס.

ב. הערות המליטות נקודות עיקריות שאין אפשרות לסכמן בציונים.

* *

נגמטה העיקרית של רשימה זו היא להצביע על הבעיות הקשורות בהערכת חניכים, ולשכנע את הנוגעים בדבר כי אין זו פעולה משנית, אשר אפשר לבצעה כלאחר-כך ובהיסתה-הדעת.

ניצולם היעיל של הנושאים שנלמדו בקורס ושל המאמצים שהושקעו בחניך תלוי בשיטת הערכה טובה. יש לראות את הערכת החניכים כנושא המחייב לימוד, אשר יש להכינו במיוחד כחלק בלתי נפרד של כל תכנית לימודים.

חידושים במונחי צבא

על פי בקשתך נביא את מקצת הכינויים התכסיסיים והעתקים: פאלק, רעגימנט — גדוד אלפים, רוטה קומפאניה — גדוד מאתים, קולוננא — שדרת צבא, אסקדרון — גדוד פרשים, פלאט — צי אניות קרב, פאנצערניק, פאנצערשיף — אניות שריון, אסקדרה — פלוגת הצי, בומבארדירן — ירה זיקי נפץ, המטר כדורים, גראנאט — רמון קלע, טראנספורט — מעבר רכולה, גענעראלשטאב — ראשי המטות. על פי הנ"ל תראה כי מן הנמנע להעמיד על הסגנון של המלים הסתמיות: "חיל", "מחנה", "צבא". זה טוב היה בימי המליצה, כשכתבו עברית רק על דרך הצחות ולשעשוע ולא כשכותבים דבר מדוייק. כשנכתוב: "מחנה" אי אפשר לקרוא להתנבא אם כוונתו על קורפוס או על דעוויזיע או על רעגימענט ועל כן נחוץ לפעמים להשתמש במלים זרות, שאין שום לשון סולדת בהן, כי גם בהן יש הרבה מלים זרות ומוסכמות.

(תשובת מערכת, "הצפירה" לאחד הקוראים, מיום א' באב תרס"ד — על-פי "דבר" 5/8)